Reakce MŽP a SFŽP ČR k závěru NKÚ ohledně využití peněžních prostředků státu a EU určených na zlepšování kvality ovzduší v České republice

29.10.2024 - | Státní fond životního prostředí ČR

Na začátek uvádíme, že Ministerstvo životního prostředí připravilo novelu zákona o ochraně ovzduší a aktuálně ji projednává Poslanecká sněmovna. Nastavuje mimo jiné přísnější podmínky pro monitoring emisí s cílem dále zlepšit kvalitu ovzduší a zavádí nová opatření ke snížení emisí.

Rozšíří například počet firem, které budou muset nepřetržitě sledovat emise škodlivých látek a provozní parametry u zdrojů, které měří emise pouze jednou za rok nebo jednou za 3 roky a také například omezí prašnost při stavbách i demolicích a další.

1. NKÚ: Pozitivní hodnocení efektivity kotlíkových dotací

V první řadě MŽP vítá pozitivní hodnocení programu kotlíkových dotací , které dosud umožnily výměnu více než stovky tisíc zastaralých kotlů v domácnostech, což významně přispělo ke zlepšení kvality ovzduší v českých obcích a městech snížením emisí prachových částic a rakovinotvorného benzo[a]pyrenu. Tato opatření rovněž pomáhají snížit závislost domácností na fosilních palivech a podporují přechod na čistší technologie. Proto motivační podpora výměn neekologických zdrojů energie a tepla u domácností pokračuje i nadále v programu Nová zelená úsporám a Nová zelená úsporám Light. Celkem MŽP pomohlo 195 tisícům domácností, které si požádaly o výměnu kotle v rámci kotlíkových dotací a programu Nová zelená úsporám.

2. MŽP nesouhlasí se závěrem, že prostředky na snižování emisí z průmyslu přispěly ke snížení emisí pouze „minimálně“

Toto tvrzení je nutné uvést v kontextu zjištění uvedených ve vlastním Kontrolním závěru NKÚ, nikoliv ve zkratkovitých tvrzeních v tiskové zprávě. Snížení emisí SO2 (oxidu siřičitého) a NOX (oxidů dusíku) bylo pouze vedlejším cílem finančním podpory, hlavním cílem dotací směřovaných do průmyslu bylo naopak snížení emisí prachových částic PM10 a PM2,5. A právě u těch, jak vyplývá ze zprávy NKÚ, došlo ke značnému snížení díky dotacím MŽP.

Kontrolní závěr NKÚ na straně 13 uvádí: *„NKÚ zjistil na základě sledovaných a vykázaných dat ČHMÚ a SFŽP, že podíl projektů realizovaných v rámci SC 2.2 a SC 2.4 (za účelem snížit emise stacionárních zdrojů podílejících se na expozici obyvatelstva nadlimitním koncentracím znečišťujících látek) na celkové změně vykazovaných ročních emisí z průmyslu v letech 2014 a 2022 byl v případě prachových částic PM10 26 %, v případě jemných částic PM2,5 15 % a v případě znečišťujících látek SO2, NOX a VOC méně než 1 %.”*

- **Z tohoto závěru vyplývá, že dosažené snížení emisí prachových částic je – v rozporu s vyzněním tiskové zprávy NKÚ, která tuto skutečnost zcela opomíjí – významné. Naopak je možné jej považovat za značný úspěch.**
- Přínosy projektů ke snížení emisí SO2 (oxid siřičitý) a NOX (oxidy dusíků) byly sledovány proto,

že jsou to látky, ze kterých se v atmosféře díky fyzikálně-chemickým procesům stanou sekundární aerosoly, tedy prachové částice. Emise těchto látek poklesly v průmyslu a energetice v daném období o 60 % v případě SO2 a o 23 % v případě NOX. Tento pokles byl v sektoru veřejné energetiky způsoben především změnami v zastoupení paliv díky postupnému odchodu od uhlí.
- **Tyto skutečnosti tedy naopak svědčí o tom, že prostředky OPŽP byly vynaloženy účelně tím, že cílily především na snížení emisí prachových částic PM10, zatímco pokles emisí – hlavně SO2 – byl dosažen i bez této podpory.**
- Projekty financované v rámci Operačního programu Životní prostředí (OPŽP) přinesly také konkrétní snížení emisí v lokalitách, kde průmyslové zdroje významně ovlivňují kvalitu ovzduší. Ačkoliv tato snížení nemusí v celkovém vyjádření tvořit vysoké procento, jejich dopad na lokální úroveň kvality ovzduší a zdraví obyvatel je nesporný . Investice zaměřené na konkrétní technologie, které omezují emise škodlivin přímo v ohrožených lokalitách, proto mají svůj účel a hodnotu.

3. Není pravda, že MŽP vynaložilo prostředky ve výši až 103,5 mil. Kč určené na omezování prašnosti v průmyslu neúčelně

MŽP se důrazně ohrazuje proti závěru, že prostředky ve výši až 103,5 milionu Kč z prioritní osy 2 OPŽP byly vynaloženy neúčelně na zařízení, jejichž hlavním účelem údajně nebylo snižování prašnosti. Tento závěr zjednodušuje roli a efektivitu podpory poskytované na projekty snižování fugitivních emisí v náročných průmyslových provozech, kde je kontrola prašnosti komplikovaná a vyžaduje specializované technické řešení.

- V těchto odvětvích byly podporovány technologie a zařízení na omezování prašnosti z plošných zdrojů, tj. např. na pořízení zametacích vozů, případně nosičů se zametací nástavbou. V obou případech je bezpochybně nutné vnímat „pohonnou jednotku“ (např. kolový nakladač), jako součást předmětu podpory. Nosič tvoří funkční celek, bez kterého zametací nástavbu nelze provozovat a plnit účel podpory.
- **Kolové nakladače** jsou pohonnou jednotkou nesoucí nástavbu, prostřednictvím které probíhá zametání a skrápění. Jeho nespornou výhodou je možnost pohybu po terénu, kterého by jiný komplexní účelový vůz nebyl schopen. Umožňují tak skrápění sypkého materiálu přímo z vrcholu haldy místo zespoda z pevného terénu. Také provedená cenová analýza prokázala ekonomickou výhodnost pořízení kolového nakladače oproti komplexnímu zařízení.
- **Z těchto důvodů rozhodně není možné tvrdit, že by vynaložené prostředky na zařízení typu kolového nakladače byly neúčelné. V rámci provozu v dotčených průmyslových provozech přispívají k významnému omezení prašnosti. MŽP a SFŽP ČR průběžně sledovaly a vyhodnocovaly efektivitu každého podpořeného projektu a prostředky byly poskytovány na základě důkladného posouzení potřeb konkrétních projektů a jejich souvisejících přínosů pro kvalitu ovzduší.** Z nepochopitelných důvodů interpretace NKÚ nereflektuje specifika průmyslových provozů. Neúčelnost prostředků nelze vyvozovat pouze na základě základní funkce zařízení, aniž by se zohlednil jejich reálný přínos pro zlepšení kvality ovzduší. Každý z projektů měl měřitelné přínosy v podobě snížení fugitivních emisí a reálně přispěl ke zlepšení životního prostředí v dané lokalitě.

4. Plnění imisních limitů je celoevropský problém, i přesto dosáhla ČR v roce 2020 do té doby nejlepší kvality ovzduší a pozitivní trend trvá

Kontrolní zpráva NKÚ: *„V roce 2015 schválila vláda ČR cíl: dosáhnout plnění imisních limitů na území ČR stanovených právními předpisy ČR i EU v roce 2020. NKÚ při kontrole zjistil, že tento cíl ve stanoveném termínu splněn nebyl.“*

Přestože se kvalita ovzduší v ČR výrazně zlepšila, stále jsou přítomna významná omezení – například přeshraniční znečištění, neovlivnitelné rozptylové a klimatické podmínky. **I navzdory tomu se díky nastaveným politikám a programům podpory, které stát poskytoval, podařilo stanoveného cíle až na některé oblasti v ČR dosáhnout a oproti předchozím letům byla kvalita ovzduší v roce 2020 jednou z nejlepších v historii měření. Pozitivní trend vývoje kvality ovzduší pokračoval i v následujících letech. V roce 2023 nedošlo na stanicích měření imisí poprvé v historii k překročení žádného závazného imisního limitu stanoveného evropskou legislativou.** Cíl tedy ČR splnila o něco později oproti vytyčenému roku 2020. Důvody jsou však komplexní a zahrnují vlivy na místní, národní i mezinárodní úrovni, které ministerstvo průběžně řeší prostřednictvím řady legislativních, finančních i technických opatření i spoluprací s okolními státy.

- Imisní limit pro průměrnou roční koncentraci PM10 nebyl v roce 2020 překročen na žádné stanici ČR, což nastalo spolu s rokem 2019 do té doby teprve podruhé za celou historii měření PM10 od roku 1993. Imisní limit pro roční průměrnou koncentraci oxidu dusičitého (NO2) nebyl v roce 2020 překročen na žádné stanici, což bylo poprvé za celou dobu sledování, tj. od 90. let minulého století.
- Ovzduší je (nejen) lokálního charakteru – nelze tedy porovnávat kvalitu ovzduší na Šumavě, v Praze či na Ostravsku. Při hodnocení vývoje kvality ovzduší je nebytné si uvědomit, že na stav ovzduší má vliv celá řada faktorů, z nichž pouze některé lze ovlivnit. Mezi ty, které ovlivnit lze, patří emise pocházející z lidské činnosti. Vzhledem k tomu, že se však znečištění ovzduší přenáší na velké vzdálenosti, a vzhledem k tomu, že máme kontrolu pouze nad emisemi, které vznikají na území České republiky, nemůžeme ani emise pocházející z lidské činnosti zcela ovlivnit. Stejně tak nelze ovlivnit rozptylové ani klimatické podmínky a ani další procesy probíhající v atmosféře.
- Významným omezením jsou také vlivy přeshraničního znečištění zejména z Polska. Hlavně přenos prachových částic a benzo[a]pyrenu se výrazně podílí na zhoršené kvalitě ovzduší, a to navzdory opatřením na národní úrovni. MŽP aktivně spolupracuje s polskou stranou na řešení této otázky, kdy se MŽP podařilo iniciovat podepsání deklarace o boji proti přeshraničnímu znečištění ovzduší s Polskem. Deklarace má přímý vliv na kvalitu ovzduší na obou stranách hranice. Společně jsme identifikovali klíčová opatření a zavázali se k jejich financování i realizaci.
- MŽP toto aktivně řeší také s Evropskou komisí a dlouhodobě usiluje o společná opatření ke snížení emisí v příhraničních oblastech . V rámci Rady EU jsme také intenzivně spolupracovali na revizi směrnice o kvalitě vnějšího ovzduší. Ta od roku 2030 zavádí nové imisní limity pro území EU. Tento nový právní rámec bude velmi silnou motivací pro nás všechny usilovat o další zlepšování kvality ovzduší modernizací a inovacemi.
- MŽP také ve spolupráci s ostatními institucemi pravidelně aktualizuje Národní program snižování emisí a přijímá legislativní kroky k zajištění přísnějších emisních standardů pro průmyslové provozy, dopravu a domácnosti. Zároveň bude i nadále podporovat investice směřující ke snížení znečištění, například prostřednictvím Modernizačního fondu, který je zaměřen na dekarbonizaci energetiky, průmyslu či teplárenství a na přechod k čistším technologiím, nebo prostřednictvím Fondu pro spravedlivou transformaci.

https://www.sfzp.cz/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/detail-tiskove-zpravy?id=323